

Kis pénzből komoly magyar gyűjtemény

– beszélgetés Szarvasy Mihály New York-i művészeti szakértővel –

Mattis Teutsch János, Munkácsy Mihály, Moholy-Nagy László – három példa olyan művészekre, akiknek munkássága az elmúlt években nagyszabású kiállításokon szerepelt, s ezáltal a szakma és a szélesebb közönség előtt is új megvilágításba került. Mindhárom kiállítás-sorozat szervezésében, számos mű kölcsönzésében fontos szerepet játszott Szarvasy Mihály, aki tizenegy éves kora óta New Yorkban él. A 2007 decemberében Pécssett nyíló Moholy-Nagy-kiállítás (rendezője a Kanadában dolgozó Botár Olivér művészettörténész) előkészítésének kapcsán beszélgettünk vele.

– *Hogyan kerültél Amerikába? Milyen pályát választottál?*

– Tizenévesen kerültem az Egyesült Államokba. Egy orvos dinasztia fekete báránya vagyok, de szerencsére hamar rájöttem, hogy nincs bennem kellő hivatás, és anélkül nem megy... Ezért politológiát tanultam a Columbia Egyetemen. Kedvenc professzorom a lengyel Brzezinski, a nagy szovjetológus Shulman és a történész Deák István volt. Ez még a hidegháború idején volt, s azt gondoltam, hogy a diplomáciában vagy a nemzetközi sajtóban fogok elhelyezkedni. Hátterem, nyelvtudásom miatt több itteni szervezet hívott elemzőnek. Viszont a hetvenes évek elején Andrej Amalriktól „megtudtam”, hogy a szovjet birodalom 1984-ig összeomlik, s így rájöttem, hogy rám már nemigen lesz szükség. Végül csak pár évet tévedtem, míg mások el sem tudták képzelni a szovjetek bukását! Különben sem akartam hivatalban dolgozni, az nem az én világom. Ezért az egyetem után egy Madison Avenue-i galériában kezdtem el dolgozni, míg meg nem untam. Önállósítottam magam, és régiségkereskedő lettem. Valójában a gyűjtés vitt a műkereskedelembé. Kisgyerekkorom óta gyűjtök, így összekötöttem a kellemest a hasznossal. Bár általában mással kereskedem, mint amit éppen gyűjtök.

– *Miket gyűjtöttél kezdetben?*

Az cikk illusztrációi a Pécssett 2007. december 20. és 2008. március 30. között bemutatandó Moholy-Nagy László kiállítás anyagából lettek válogatva. A kiállítás célja elsősorban a külföldi, főleg az Egyesült Államokban található magángyűjtemények anyagának bemutatása.

– Pici gyerekként kavicsokkal kezdtem, aztán gyufacímke, reklámnaptár, majd – már komolyodva – bélyeg és régi pénz gyűjtése következett. Utána jött a könyv, térkép, metszet és szinte minden más, ami érdekes. A hungarica-gyűjtés – mint egyfajta ragaszkodás a származásomhoz – végigkísért a világban. Bárhol jártam, kerestem, és szinte mindenütt találtam valami magyar érdekességet, tárgyat, képet. Ezt egyfajta mentőmunkának is tekintem, mert sok mindent találtam, vettem, ami nem passzol a gyűjteményembe, de felismertem fontosságát, és azt, hogy meg kell menteni az elkallódástól. Azután az ember megtalálja nekik a megfelelő új otthonot más gyűjtőnél vagy intézménynél.

– *Milyen arányban koncentrálsz a magyar anyagra?*

– Nem csak magyart gyűjtök vagy gyűjtöttem, sőt. Általában a ritkaságokat, furcsaságokat szeretem.

Bortnyik Sándor, Karl Liebknecht, 1916

Moholy-Nagy László, *Fabrik Landschaft*, 1918–1919

Egy ideig európai babonátárgyakat, amuletteket, talizmánokat gyűjtöttem. Volt reneszánsz érem- és plakettgyűjteményem is. Kiváló dugóhúzó-gyűjteményem is volt nagyjából az 1650–1900 közötti két és fél évszázadból, de mikor már egy ideje nem tudtam hozzátenni, csak nagyon drágán, eladtam őket. Talán túlzás nélkül mondhatom, hogy egy másik szenvedélyes korszakomban világhírű, kétezer évet átfogó tűzszerszám- és öngyújtógyűjteményt hoztam össze, amiből megvan még körülbelül ezer válogatott darab, de a javát eladtam, és azok most már egy európai szakmúzeum törzsanyagát képezik.

– *Megjelent-e a gyűjtésben a politológiai érdeklődésed?*

– Az egyik legszebb és legérdekesebb gyűjteményem szovjet propaganda-porcelánokból állt. Gyönyörű, izgalmas anyag a Lenin-korszakból (1919–1930), amit Sztálin a többi avantgárd művészettel együtt kitiltott a művészettörténelmükből. Ezeket sajnos túl korán adtam el. Ma már kisebb vagyont hoz egy-egy jobb darab, mert az új orosz kapitalisták felfedezték a volt kommunista múltjuk emlék- és műtárgyait, s mint minden más jó orosz régiséget, ezt is visszaviszik hazájukba külföldről. De ez is veszélyes terület, sok a hami-

sítvány, és nagyon kell hozzá érteni. Ugyanúgy, mint a Fabergéhez. Ahogy a nagy szakértő, Habsburg Géza barátom mondja, Fauxberg [faux = hamis franciául].

– *Milyen magyar súlypontokat választottál?*

– A magyar képzőművészeti anyagom nagyjából négy részből áll: Rippl-Rónai József művészete alkot egy csoportot, Mattis Teutsch János anyaga egy másikat, míg Moholy-Nagy László a harmadikat. A negyedik részbe mindenki más beletartozik a klasszikus modernnek közül, például Tihanyi Lajos, Csáky József, Kmetty János, Kassák Lajos, Uitz Béla, Bortnyik Sándor, Perlrott Csaba Vilmos, Schönberger Armand, Kádár Béla, Scheiber Hugó, sőt Vaszary János és Szőnyi István is. Ez utóbbi vegyes csoportról csak egyesével, művek szintjén lenne érdemes részletesen beszélnem, de a három nagyobb egységről hadd mondjak egy-egy mondatot. Rippl-Rónait imádom. Van tőle minden műfajú munkám. Két kompozíción kívül mindegyik sokszorosított grafikájából szerettem egy-egy példányt, s persze rajzok és festmények is akadnak (akvarell, pasztell, olaj), valamint kerámia is, egy szép Zsolnay-darab az Andrássy-féle ebédlőből. Továbbá fotók róla és levelek tőle. Életművén belül a Nabis korszakra koncentrálok, amit – megítélésem szerint

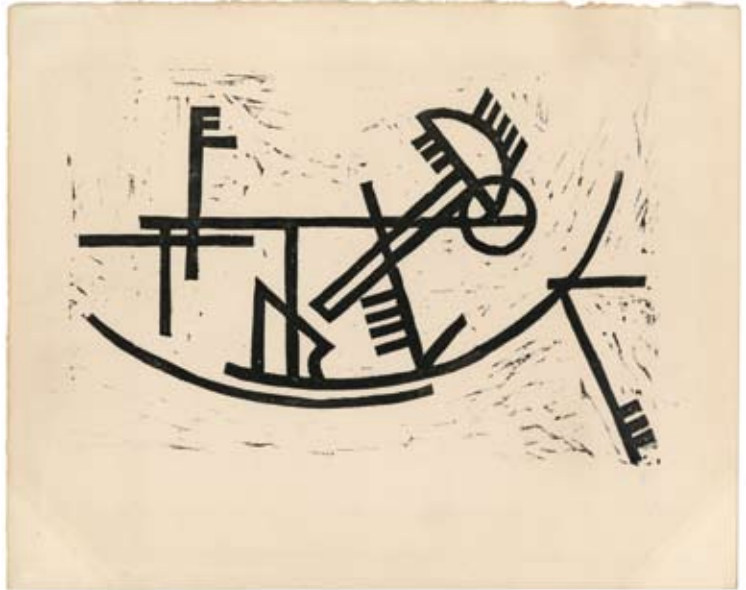
tévesen – néha fekete korszaknak is tekintenek. Mattis Teutschból, úgy tudom, az enyém a világon a második legnagyobb magángyűjtemény, az ismert zürichi magyar kollekció után. Szintén minden médium képviseli magát az anyagomban, és fontos dokumentáció társul hozzá. A nagy Mattis Teutsch-kiállításokra mintegy száz-százhusz tételt kölcsönöztem az elmúlt években. Végül, harmadikként, Moholy-Nagyot sajnos túl későn kezdtem gyűjteni, de szerény pénztárcámhoz képest elég érdekes kis anyag jött össze, főleg rajzokból és nyomatokból. Kiváló és ritka dokumentáció és könyvtár van hozzá. Nagyon klassz avantgárd folyóiratok és majdnem minden könyv tőle vagy róla. Jóban vagyok a családjával, s kérésükre én írom az életmű-feldolgozásának grafikai kötetét.

– *Műfajok tekintetében milyen preferenciáid alakultak ki?*

– Kedvenceim közé tartoznak a rajzok. Intim műfaj ez. A művészhez talán ez áll a legközelebb, és itt technikai jártasság, szaktudás tekintetében sincs mellébeszélés. Különösen szeretem a felírt vagy dedikált lapokat, azoknak történelmük van. Az úgynevezett asszociációs példányokat keresem, amikor a művész egy kollégának vagy más fontos személynek adta a művet. Például Tihanyi Hevesynek, Moholy-Nagy Rodcsenkónak, Berény Róbert Bernáth Aurélnak vagy Vaszary a tudós Alexander Bernátnak. Ezen kívül még csinos kis művészportré- és önarckép-gyűjteményem is van. Ezeket – amint az előbbi alkotásokat is – a személyesség, a történelmi vonatkozások miatt kedvelem. Az egész gyűjteményt alátámasztja egy kiváló magyar művészeti szakkönyvtár, ami valószínűleg az egyik legjobb az Egyesült Államokban. Sok ritka katalógus és folyóirat van közte, például *MA*, *Der Sturm*, *Die Aktion*, *Zenit*, *Broom*, *Ça Ira*, *Contemporanul*, de csak azok, amelyek magyar anyagot tartalmaznak.

– *Ez szerteágazó, mélységében is rétegzett gyűjtést takar. Mit tartasz gyűjtésed erényének?*

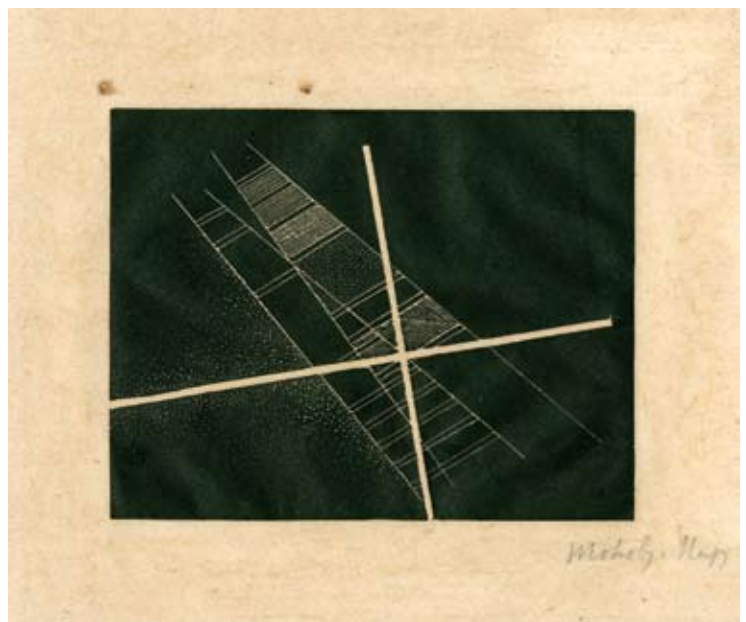
– Két dologra különösen büszke vagyok. Az egyik, hogy gyűjteményem ki-

Moholy-Nagy László, *Cím nélkül*, 1921

lencven százalékát külföldön szereztem, a másik, hogy nem gazdag emberként, hanem kis pénzből sikerült egy valóban jó és ritka anyagot összehoznom. Mert otthon könnyű gyűjteni, és a gazdag embereknek még könnyebb, de az igazi „Kunst” a fordítottja. Hadd fűzzem hozzá a kutatásod kapcsán és általában a Magyarországon újabban található gyűjtői láz összefüggésében, hogy nem tartom helyesnek a gyűjtést keverni a műkereskedelemmel. Műkereskedő természetesen lehet gyűjtő is egyben, de a műkereskedelmet nem szabad a gyűjtés mögé rejtetni, annak révén mintegy más színben feltüntetni. Szerintem az számít gyűjtőnek, aki céltudatosan, ha lehet, válogatva

Moholy-Nagy László, *Cím nélkül*, 1922

hoz össze egy vagy több anyagcsoportot, illetve szakértelemmel vagy szaktanácsadó segítségével vásárol. Ha az irány jó, akkor a gyűjtemény egy idő után szépen komponált egységgé válik, majdnem műalkotást képez. Olyat, amely nemcsak egy stílust, korszakot vagy művészt tükröz, hanem a gyűjtő személyiségét is. Ilyen a komoly gyűjtő, a többi szinte szóra sem érdemes.

– *Néhány éve létrehozta a Hungarian Art Foundationt. Finanszírozása érdekében megváltál például a kétgenerációs, családi magyar kerámiakollekciótok egy ötven darabos válogatásától (benne habán tételek is), amely a Nagyházi Galéria 104-es árverésén került kalapács alá, hogy a bevétel már ezt a munkát támogassa. Mi ennek a magyar művészeti alapítványnak a célja?*

– Szeretnénk, hogy az amerikai szakemberek és intézmények jobban megismerjék a rangos magyar művészetet. Fő célunk, hogy nagyobb, minőségibb kiállítások létrejöttét segítsük elő. Mivel a Magyarországról történő szállítás nagyon megdrágítja, továbbá a hazai bürokrácia erősen lassítja az ilyen tárlatok szervezését, érdemes lenne az Amerikában fellelhető színvonalas műveket – természetesen Magyarországról kölcsön-

zött tételekkel együtt – színvonalasabban kiállítani. Befolyásos nem magyar érdeklődőket, szakembereket kell meggyőzni a magyar művészet értékeiről, hogy ők vigyék azután előbbre az ügyünket. Az alapítvány munkája a gyakorlatban már most is kiterjed arra, hogy katalógusokat, kiadványokat támogató, hiszen ez marad meg egy kiállítás nyomán dokumentációként. Rendszeresen ajándékozunk fontos szakirodalmat amerikai könyvtárak, egyetemek, kutatóintézetek részére, hogy az amerikai művészettörténészek így akarva-akaratlanul is „belebotoljanak” az eddig általuk érdemben nem ismert, rangos magyar anyagba. Eddig mintegy két-háromszáz példányt helyeztünk el céltudatosan, az egyes intézmények érdeklődési területére ügyelve. S támogattunk már több kiállítást is, például a 2005-ös budapesti Munkácsy-, illetve a 2006-os New York-i Moholy-Nagy-tárlatot.

– *E nagy kiállítások létrejöttében is szerepet vállaltál.*

– A Magyar Nemzeti Galéria 2006-os Munkácsy Mihály-kiállítása amerikai részének összegyűjtésében döntő szerep hárult rám. Ennek a kutatómunkának többek között két fontos amerikai Munkácsy-mű

Mattis Teutsch János, Cím nélkül (többalakos jelenet), 1918 körül

Tihanyi Lajos, *Cím nélkül, 1911*

felfedezése lett a gyümölcse. A Salgó Alapítvány szervezésében tavaly New Yorkban, majd New Brunswickban megnyílt Moholy-Nagy László-kiállításához is számos kölcsönzéssel járultam hozzá. Ez lesz látható 2007. decembertől Pécsen a Vasarely Múzeumban. Budapesti kiállításokon is szerepelnek művek a Moholy-Nagy anyagomból. Például az Erdész-Maklár Gyűjtemény Galéria 2007 eleji Kertész- és Moholy-tárlatán volt a gyűjteményemből egy fotó Farkas István 1929-es párizsi kiállításáról, valamint egy színes kis Moholy-rajz. Kiállítás szervezői tevékenységem alapja összességében az, hogy jól ismerem az amerikai magyar kollekciókat. Művészeti tanácsadóként határozom meg magam. Dolgoztam a Salgó Alapítvány vagy éppen a Pákh-gyűjtemény számára is. Részt veszek a New York-i Magyar Főkonzulátus programjainak szervezésében. Például a *Modern Hungarian Art 1890–1940* tárlaton mintegy negyven művész közel száz alkotása volt látható itteni gyűjteményekből (például Salgó, Mezei, Müller, Kövesdy). Ugyancsak a főkonzulátuson volt látható az 1939-es New York-i Világkiállításra emlékező

A Day at the Fair című tárlat, majd egy nagyobb millenniumi kiállítás *Hungary! 1100 Years+* címmel, amely később az American Hungarian Foundation kiállítási sorozatában is szerepelt.

– *Eddig zömmel magyar képzőművészetről esett szó. Milyen kiállításokon jelenik meg az iparművészeti gyűjtés?*

Bortnyik Sándor, *Köszöntünk ember a forradalomban (vázlat), 1918*

– Az Amerikai Magyar Alapítvány első kiállítása *Treasures of the American Hungarian Foundation* címen volt megtekinthető, majd később népművészeti és textiltárlat következett. Utána több Zsolnay-kiállításunk is létrejött, ezek közül az első a *The Genius of Zsolnay, Turn of the Century Hungarian Art Pottery* címmel valósult meg. Ugyancsak érdekes, hogy a *Hungarian Quarterly* 1939-ben megjelentetett egy cikket a herendi porcelánról, s az illusztrációk között szerepelt egy kínai stílusú étkészlet, amelyet Scitovszky hercegprímás rendelt Ferenc József koronázási ünnepségére. Ebből is több darab a gyűjteményembe került.

– *Milyen más művészeti irányokban tevékenykedsz?*

– Az *Amerikai Magyar Szó* című lapban régebben *Volt, van és lesz* címmel a kulturális rovatot írtam. A New York-i Magyar Ház vezetésében is részt veszek a Ház három tulajdonos szervezete közül az egyik, a Széchenyi Társaság egyik vezetőjeként. Az égetően szükséges renoválási munkákra éppen most sikerült Pataki kormányzó úr segítségével, az 1956-os emlékkoncert alkalmából félmillió dolláros állami támogatást szereznünk. A Házban a kilencvenes évek elején én vezettem a Hungarian Heritage Groupot, amellyel például népszerű magyar filmfesztivált szerveztünk. A Carnegie Hallban megvalósult 1956-os emlékkoncertnek is az egyik fő szervezője voltam, és most az azzal kapcsolatos emlékalbumot szerkesztem. Továbbá az 1939-es New York-i viláckiállítás magyar anyagának rekonstruálásán dolgozom.

Moholy-Nagy László, *Architektur I.*, 1922

Moholy-Nagy László, *Cím nélkül*, 1920 vagy 1921
(*Vasútkép szántófölddel és 3-mal*),

– *Ehhez egy festmény különleges története is kapcsolódik.*

– A Salgó Alapítvány néhány éve megvalósult Szőnyi-kiállítását egy olyan festmény köré szervezte Botár Olivér kurátor, amelyet tőlem vásárolt meg a Salgó-gyűjtemény. A képet az első amerikai vállalati kollekciónak szereztem. S ez a cég az IBM! A cég egy képviselője ugyanis meglátta Szőnyi pannóját az 1937-es párizsi viláckiállításán, s egy évvel később megrendelték tőle a kompozíciót festmény formájában. 1939-ben párhuzamos viláckiállításra került sor New Yorkban és San Franciscóban. Az IBM mindkettőn hetvenkilenc kortárs művet állított ki: egyet-egyet minden országból, amellyel üzleti kapcsolatban állt. A bolhapiacra megtaláltam mindkét katalógust. New Yorkban Glatz Oszkár, San Franciscóban Szőnyi képviselte a magyar művészetet. Számítógépen (!) szavazhatott a közönség, az ehhez felhasznált számítógépes kártyák közül is sikerült időközben szerezni. Sőt ráakadtam egy jó kis fotóra is Szőnyiről, amint a festménye előtt áll. Ennek családiról is örültünk, mert Szőnyi anyám kedvenc festője volt, és mi eredetileg, 1964-ben pont San Franciscóba vándoroltunk ki. A Szőnyi-kép címe: *Aratás*. Salgó Miklós már első pillantásra meg akarta venni, végül anyám halálát követően adtam el a Salgó Alapítványnak. Ennek nyomán kutatom a viláckiállítás egyéb magyar műveit is.

Ébli Gábor